

Jun Mita

**Ljubljana, štirizložna? Razmišljanje o trajanju zloga v slovenščini
z gledišča govorca japonščine**

objavljeno v:

Nataša Pirih Svetina, Ina Ferbežar (ur.): *Na stičišču svetov: slovenščina kot drugi
in tuji jezik. Obdobja 41*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2022.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-41/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2022.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

LJUBLJANA, ŠTIRIZLOŽNA? RAZMIŠLJANJE O TRAJANJU ZLOGA V SLOVENŠČINI Z GLEDIŠČA GOVORCA JAPONŠČINE

Jun Mita

College of Liberal Arts and Sciences, Kitasato University, Kanagawa
mita-svr@kitasato-u.ac.jp

DOI:10.4312/Obdobja.41.239-250

Prispevek obravnava trajanje zlogov v slovenščini z vidika govorca jezika s tonemskim naglasom. Japonskim govorcem beseda *Ljubljana* zveni nekako štirizložno. Tonska analiza potrjuje, da gre dejansko za štiri tone, ki naj bi vplivali na njihovo prepoznavanje izgovora. Tovrstna »občutljivost« ni povezana le z dejstvom, da je japonščina jezik, v katerem je tonemski naglas pomensko razločevalen, ampak tudi z dejstvom, da je jezik, v katerem je osnovna enota trajanja *mora* (angl. *mora-counting language*). Razlaga s pojmom *mora* ima potencial, da razširi raziskovalno področje trajanja zlogov v slovenskem jezikoslovju.

japonski jezik, tonemski naglas, mora, trajanje zloga, glasbena nota

This article examines syllable duration in Slovenian from the point of view of a speaker of a pitch-accent language. To Japanese speakers, the word *Ljubljana* somehow sounds four-syllabic. A tonal analysis confirms that there are in fact four tones, which should influence the recognition of the pronunciation. This kind of »sensitivity« is not only related to the fact that Japanese is a language in which pitch-accent has a semantically distinctive function, but also to the fact that it is a mora-counting language. The approach using the mora concept could have the potential to broaden research on syllable duration in Slovenian linguistics.

Japanese, pitch accent, mora, syllable duration, musical note

1 Uvod

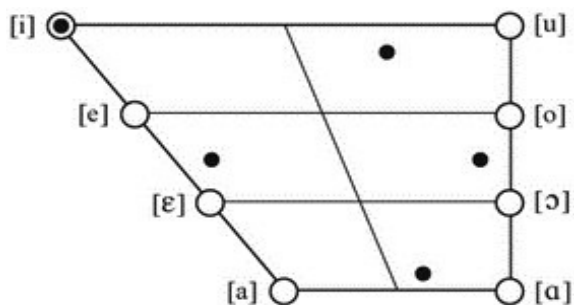
Prispevek obravnava trajanje zloga v slovenščini z gledišča govorca jezika s tonemskim naglasom. Pri učenju vsakega tujega jezika se soočamo s težavami, ki so pogojene z materinščino. Na ravni fonologije ima npr. ciljni jezik glasove, ki jih učeči se nimajo v svojem maternem jeziku, zato jih težko izgovarjajo oz. prepoznajo. V nasprotju s tem pa je tudi mogoče, da govorec kakšnega jezika sliši več fonemskih prvin v sebi tujem jeziku kot rojeni govorce. Na začetku predstavim fenomen, da se beseda *Ljubljana* japonsko govorečim sliši nekako »štirizložno«, nameravam pa tudi pokazati, da govorce japonščine trajanje zlogov slišijo jasneje kot slovenski govorce. Razmišljanje ne osvetljuje samo novih ali doslej neznanih vidikov za slovenščino kot drugi in tuji jezik, marveč tudi predlaga nove pristope in obravnavo pojma trajanja zloga v slovenskem knjižnem jeziku.

2 Nekatere fonetične težave japonsko govorečih pri učenju tujih jezikov

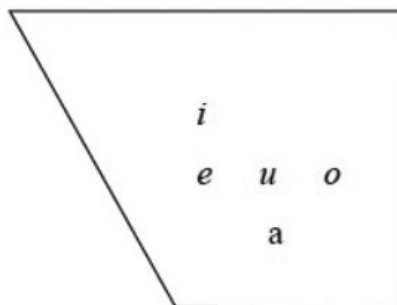
S to problematiko sem se soočal pri transkribiranju slovenskih poimenovanj z japonskimi črkami. Popolnega načina seveda ni in vse transkripcije v drugem načinu zapisovanja so bolj ali manj »napačne« oz. »pomanjkljive«. Transkripcija iz večine evropskih jezikov v japonščino povzroča težave predvsem zato, ker ima japonščina manj glasov. To pojasnjuje tudi, zakaj imajo japonsko govoreči veliko težav pri učenju večine evropskih jezikov. Njihova tipična težava pri učenju je izgovarjava soglasnikov, kakršna sta /f/ in /v/, ki v japonščini sploh ne obstajata. Prav tako ne znajo razlikovati med /l/ in /r/, čeprav oboje uporabljajo nezavedno.

2.1 Samoglasniški sistem japonščine

Pravzaprav se še več težav pojavlja pri samoglasnikih. Japonščina ima sicer pet samoglasnikov: ア *a*, エ *e*, イ *i*, オ *o*, ウ *u*, ki se lahko izgovarjajo kratko in dolgo. Vsi japonski samoglasniki se dejansko ne izgovarjajo tako jasno kakor v slovenščini, ampak se vsak samoglasnik približuje izgovoru /ə/. V japonščini se lahko namreč vsak samoglasnik izgovarja nejasno s komaj odprtimi usti. To se pravi, da govorniki samoglasnike izgovarjajo še bolj nejasno, kot kaže japonska fonološka shema (Slika 1). Na primer, *u* se izgovarja skoraj kakor /ə/. Na Sliki 2 nekoliko poenostavljeno prikazujem izgovor japonskih samoglasnikov na podlagi samoopazovanja. Čeprav je v primerjalni raziskavi Morija (2015), ki je obravnavala osem jezikov, sodelovalo premalo informantov, je videti, da je položaj japonskih samoglasnikov (F1 in F2) očitno bolj osredotočen na sredino grafa kot položaj italijanskih (Sliki 3 in 4). V vsakem primeru je videti, da se japonski *u* nahaja izrazito v sredini¹ (prim. tudi s Sliko 5).

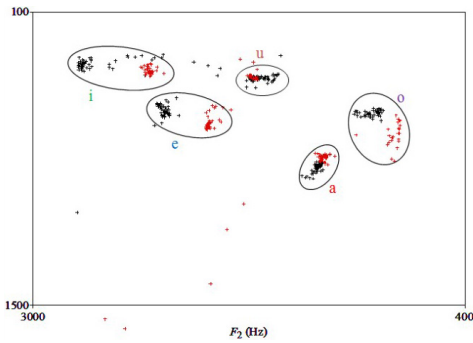

Slika 1: Samoglasniki v japonski fonologiji (vir: Vance 2008: 54).

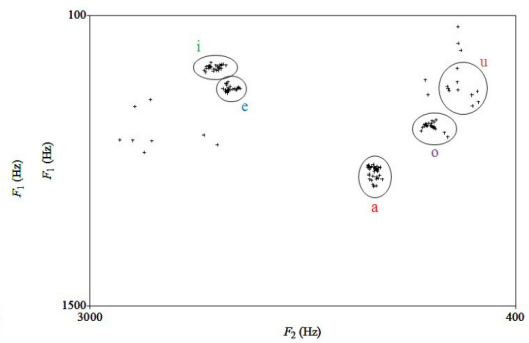

Slika 2: Samoglasniki v japonski praksi (poenostavljena slika po Miti).

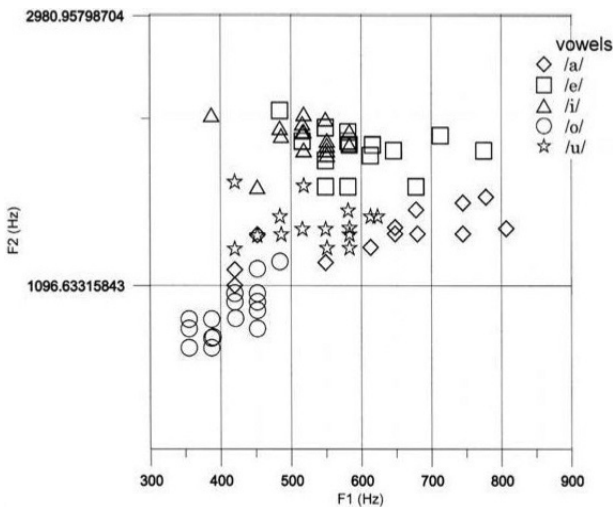
1 Wakida (2019) na podlagi formantne analize poroča o tendenci, da mlajše generacije samoglasnike (zlasti *i* in *e*) izgovarjajo bolj sredinsko.

Slika 3: Formantna analiza japonskih samoglasnikov (vir: Mori 2015: 8).

Slika 4: Formantna analiza italijanskih samoglasnikov (vir: Mori 2015: 9).

Slika 5: Formantna analiza japonskih samoglasnikov (vir: Masuko 2011: 110).

2.2 Japonščina in tonemski naglas

Pomanjkanje zvoka v (standardni) japonščini je nadomeščeno s tonemskim naglasom.² Tonemski naglas v japonščini je »relativen«, in sicer odvisen od drugega zloga: gre za to, ali se en zlog izgovarja malo višje ali nižje od zloga pred njim ali za njim:

- 2 Trdi se, da ima slovenski »knjižni« jeziki jakostni in tudi tonemski naglas. Po Toporišču (2000: 63) je slednja vrsta naglaševanja »prednostna«. Pri pouku slovenščine kot prvega ali drugega jezika pa se ga ne poučuje. Zato v to trditev dvomim. Dokler se ne poučuje oz. je »nepriučljiv«, te vrste naglaševanja ni smiselno obravnavati kot »knjižne«.

Primer 1

<i>kaki</i>	a) _ _	<i>kaki</i> kot sadje
	b) _ _	<i>ostriga</i>
<i>Haši ga nai.</i>	a) _ _ _ _	<i>Palčk</i> ni.
	b) _ _ _ _	<i>Mostu</i> ni.
	c) _ _ _ _	<i>Robu</i> ni.

Tonemski naglas japonščine deluje pomensko razločevalno. In ker je japonščina jezik s tonemskim naglasom, imajo japonsko govoreči tudi težave z izgovorom jakostnega naglasa. Za japonsko govoreče »naglašati« pomeni, da izgovorijo določen zlog »višje«, ne pa »močneje«. In njihovim ušesom se v vsakem primeru tudi jakostno naglašeni zlogi slišijo »višje«. ³

3 Trajanje s(am)oglasnikov

Medtem ko japonsko govoreči ne razlikujejo nekaterih glasov v evropskih jezikih, pa obstaja prvina, na katero so občutljivi oz. jo slišijo bolj kot rojeni govorniki drugih jezikov, in sicer gre za trajanje glasov (samoglasnikov in soglasnikov), kar ima velik vpliv na tonemski naglas in zato je to nujno upoštevati pri prečrkovanju.

Slovenska beseda *Ljubljána* ima npr. jakostni naglas na prvem <a>, ki se izgovarja naglašeno, tj. močno (in dolgo). Če vsak »zlog« delimo z japonsko pisavo, pridemo do zapisa:

Primer 2

ljubljana → リユ = lju ブ = b リヤ = lja ナ = na → リユブリヤナ

To prečrkovanje リユブリヤナ se dejansko precej uporablja, vendar ne izraža, da se naglašeni zlog v slovenščini izgovarja dolgo, in sicer kar dvakrat dlje (o tem v nadaljevanju v razdelkih 3.2 in 3.3) kot preostala dva zloga. Če mora japonski govorec to transkripcijo izgovoriti brez znanja slovenščine, bi tonemsko, tj. višje, naglasil ne <lja>, ampak , kar naj bi bilo slovenskim govorcem nepredstavljivo. Če dodamo znak <—>, ki je namenjen dvakratnemu podaljšanju samoglasnika, torej リユブリヤーナ, pa bi naglasil zlog <lja>. ⁴

Primer 3

a) リユブリヤナ	lju/bə/lja/na	_ _ _ _
b) リユブリヤーナ	lju/bə/lja:/na	_ _ — _

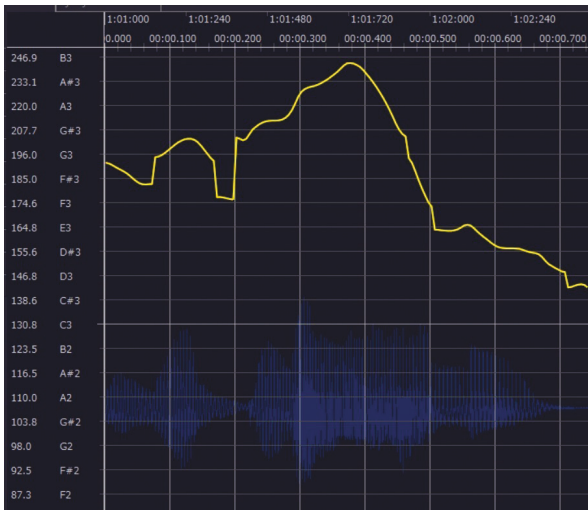
3 Toporišič (2000: 63) opozori na to, da jakostno naglašeni zlog v slovenščini tudi zveni višje.

4 Če リユブリヤーナ transkribiramo »nazaj« v latinico s Hepburnovim prečrkovanjem, ki se za prečrkovanje japonskih besed v latinico največ uporablja (npr. pri transkripciji poimenovanj Japoncev za potni list), dobimo *ryuburyaana*. Gl. tudi: <https://www.ezairyu.mofa.go.jp/passport/hebon.html>. Tako lažje razumemo, zakaj se japonska poimenovanja v slovenskih medijih izgovarjajo tako bistveno drugače kot v izvornem izgovoru. Ampak če リユブリヤーナ transkribiram z <l> namesto z <r>, ker se /t/ redko pojavlja v japonščini (načeloma ne na začetku besede), se *lyubulyaana* (na slovenski način: *ljubuljaana*) približuje izgovoru v slovenščini. Če upoštevamo, da se japonski *u* izgovarja podobno kot polglasnik /ə/, si lahko predstavljamo, da se *ljəbəljaana* sliši precej blizu izvornemu poimenovanju *Ljubljana*.

Na tonemski naglas pogosto vpliva trajanje zloga, zato so japonski govorce bolj kot slovenski občutljivi tudi na trajanje slovenskih besed.

3.1 Analiza tonov

Kot omenjeno, se glas /b/ v besedi *Ljubljana* japonsko govorečim ušesom sliši nekako kot samostojen zlog. Zato se jim zdi beseda *Ljubljana* (リュブリヤーナ) jasno »daljša« kot npr. beseda **ljuljana* (リュリヤーナ), namreč »štirizložna«. Da bi ta občutek objektivno potrdil, sem naredil tonsko analizo s programom VocalShifter (v3.43). Zvočni vzorec je bil izbran na spletni strani Forvo (<https://forvo.com/>), na kateri so naloženi zvočni posnetki anonimnih govorcev posameznih jezikov, ki izgovarjajo različne besede. Ženski glas je bil izbran zaradi kakovosti posnetka.

Slika 6: Valovne oblike in višine zvoka besede *Ljubljana*.

Na Sliki 6 prikazujem rezultat analize.⁵ Ker je program VocalShifter v glavnem namenjen glasbi, lahko poleg frekvence zvoka vidimo tudi, kako se vsak zvok približno ujema z glasbenimi notami. Tukaj lahko dejansko prepoznamo štiri tone: $\pm F\#3$, $G\#3$, $B3$ in $E3$. Na položaju v *Ljubljani* je namreč dejansko lastni ton $G\#3$ med <lju> ($\pm F\#3$) in <lja> ($B3$), kar ušesa tonemskih govorcev prepoznajo, in ta valovna oblika je podobna sliki tonemskega naglasa リュブリヤーナ (Primer 3b: nizki-nizki-dolgi visoki-nizki).

3.2 Ponazoritev z glasbenimi notami

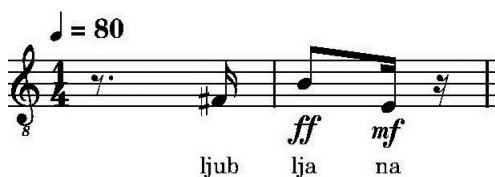
S podatki o glasbenih tonih lahko zabeležimo »melodijo« besed z glasbenimi notami. Pri tem je vendarle treba preveriti trajanje zlogov. V Tabeli 1 prikazujem približno trajanje (v ms) in delež trajanja vsakega zloga po zvočni datoteki (Slika 6). Videti je, da naglašeni zlog z dolgim /a/ zasede polovico trajanja besede, zlog <lja> je

⁵ Tihi del na začetku sem odrezal.

namreč približno dvakrat daljši kot nenaglašena, zato sta <ljub> in <na> neizogibno kratka zloga (prim. Jurgec 2011: 244). (Hkrati je treba tudi opozoriti, da je prvi zlog <ljub> očitno daljši kot tretji <na>. O tem v razdelku 3.3.)

Zlog	Trajanje (v ms)	Položaj (v ms)	Razmerje
<i>ljub</i>	±195	0–±195	28,7 %
<i>lja</i>	±355	±195–±550	52,2 %
<i>na</i>	±130	±550–±680	19,1 %

Tabela 1: *ljubljana*: ±680 (v ms).

Slika 7: Trizložno predvajanje z glasbenimi notami.

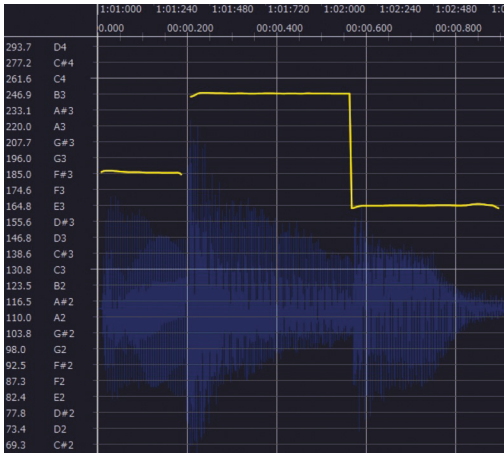

Slika 8: Štirizložno predvajanje z glasbenimi notami.

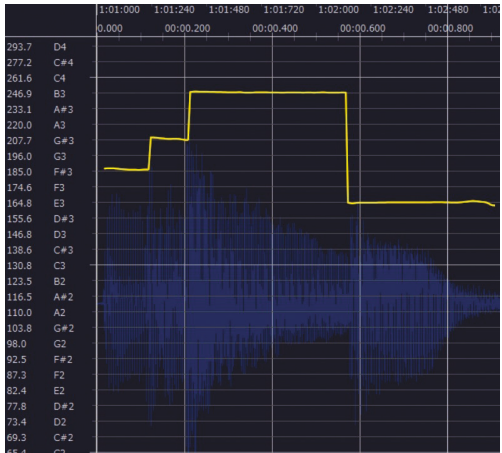
Na Sliki 7 prikazujem reprodukcijo tega rezultata z glasbenimi notami, besedo *Ljubljana* kot trizložno besedo oz. kot melodijo s tremi toni: F#3-B3-E3. Za kratka zloga uporabljam šestnajstinko, za dolgega pa osminko, ki ima dvakrat daljše trajanje kot šestnajstinka.

Na Sliki 8 pa prikazujem besedo *Ljubljana* kot »štirizložno«, torej kot melodijo s štirimi toni: F#3-G#3-B3-E3. Ker sta v prvem zlogu dva tona, sem uporabil dve dvaintridesetinki, ki se ujemata z vrednostjo ene šestnajstinke. Poleg tega je bil položaj jakostnega naglasa izražen s fortissimo (*ff*). Prednost reprodukcije izgovora besed v glasbenih notah je, da lahko izrazi položaj tako jakostnega kot tudi tonemskega naglasa in da omogoča vizualizacijo trajanja zlogov, čeprav le približno, vendar dovolj ustrezno za učence jezikov.

Notni zapis je bil pripravljen s programom MuseScore (v. 3.6.2) in je bil izpisan v formatu wave. Na Slikah 9 in 10 prikazujem valovne oblike in višine zvoka vsake variante melodije s tonom klasične kitare. Na podlagi teh podatkov je bil izveden naslednji preprost test: 12 udeležencev (pet Japoncev, tri Ukrajinke in štirje Slovenci) je najprej poslušalo izgovor besede *Ljubljana* (Slika 6), nato pa posnetke dveh melodij (Sliki 9 in 10). Potem sem jih vprašal, katera melodija zveni bolj podobno posnetku glasu.

Slika 9: Valovna oblika in višine zvoka s klasično kitaro.

Slika 10: Valovna oblika in višine zvoka s klasično kitaro.

Čeprav zveni slovenskim govorcem bolj podobna glasu posnetka *Ljubljana* tritonska melodija, se zdi japonskim govorcem ter tudi ukrajinskima govorkama (ena od njih je predšolska) in rusko-ukrajinski govorki (vsi brez znanja slovenščine), kar je zanimivo, posnetku bolj podobna širitonska melodija.⁶ Ker beseda *Ljubljana* vsebuje le tri samoglasnike, ne moremo trditi, da je štirizložna, vendar bi lahko rekli, da je »širitonska«.

3.3 Pojem *mora*

Zakaj japonsko govoreči slišijo več prvin? Poleg tonemskega naglasa je to mogoče povezano tudi z dejstvom, da je (standardna) japonščina jezik, v katerem je osnovna enota trajanja *mora* (angl. *mora-counting language*). Mora je pojem, ki se v slovenskem jezikoslovju ne uporablja, ni ga niti v *Enciklopediji slovenskega jezika* (Toporišič 1992). Uvedel ga je Nikolaj Trubeckoj (1890–1938) iz praškega lingvističnega krožka v posmrtno izdani knjigi *Grundzüge der Phonologie* (1939; angl. prevod: *Principles of Phonology*, 1969). V njej je jezike razdelil na dve vrsti: na jezike, v katerih je osnovna enota trajanja zlog (angl. *syllable-counting language*), in jezike, v katerih je osnovna enota trajanja mora (angl. *mora-counting language*) – mednje spadajo japonščina, pa tudi klasična latinščina, klasična grščina itn.

Kaj je *mora*? Na kratko:

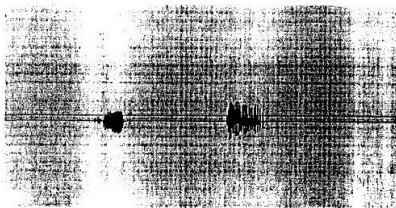
Mora je časovna enota. Vsaka mora traja približno enako. (Ladefoged 1982: 226, prevedel J. M.)

Dolgi samoglasniki in diftongi se obravnavajo kot zlogovna jedra z dvema morama, kratki samoglasniki pa kot jedra z eno moro. (Trubetzkoy 1969: 174, prevedel J. M.)

6 Mogoče bi slovensko govorečim otrokom, ki še ne poznajo slovenskega pravopisnega sistema, širitonska melodija tudi zvenela bolj podobno. Človeško zaznavanje je nestabilno in nanj močno vplivajo predsodki. Prim. s fenomenom McGurkovega efekta: ko gledamo gibanje ust »va«, neizogibno slišimo zvok »ba«, čeprav oseba na posnetku dejansko izgovarja zvok »ba«.

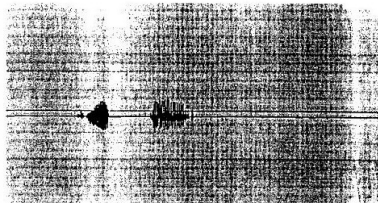
Mora je fonološka enota z bogato zgodovino, ki se uporablja za opis leksikalne zgradbe, za katero sta značilni dve vrsti zlogov: kratki (ali lahki) in dolgi (ali težki). Njena posebna vloga je, da opisuje notranjo strukturo zlogov v smislu »teže« [...]. Tradicionalni sistem teže je dihotomno opredeljen: lahki zlog (zlog CV) je povezan z eno moraično enoto, težki zlog (zlog CVV ali CVC) pa z dvema moraičnima enotama. (Otake 2015: 493, prevedel J. M.)

Beseda *nippon*/ニッポン (‘Japonska’) je znan primer neuskklajenosti med zlogom in moro. Čeprav ima le dva zloga, vsebuje štiri more: ニ|ッ|ポ|ン/ni|p|po|n. Značilno v japonsščini je, da lahko tudi enota »brez« samoglasnikov tvori moro. V besedi *nippon* temu primeru ustrezata druga in četrta mora. Četrta mora <ン> je nazalni glas.⁷ Druga mora <ッ> pa je »odmor«, »tišina«. Na tem mestu ni prostora za podrobno razpravo o mori in fonologiji (za podrobnosti gl. Kubozono 2015), primer pa dobro ilustrira občutljivost japonsko govorečih za trajanje pri izgovorjavi besed.

勝った

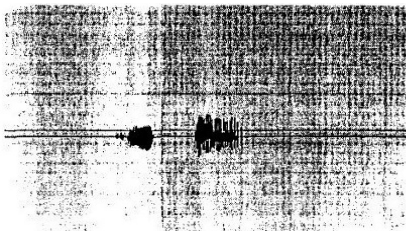
図 5

肩

図 6

Slika 11: Valovni obliki *katta* (zgoraj), *kata* (spodaj) (vir: Kurosu 1996: 53).

勝た

↓

肩

図 7

Slika 12: Valovna oblika *katta* z odrezano tišino, ki zveni kot *kata* (vir: Kurosu 1996: 53).

Kurosu (1996) z analiziranjem valovnih oblik potrjuje, da japonski govorce slišijo »tišino«, kot da je mora. Slika 11 prikazuje valovne oblike dveh besed *katta*/カッタ (–_ ‘zmagal(-a, e, i, o)’), *kata*/カタ (–_ ‘ramena’), kjer lahko vidimo, da ima *katta* daljšo tišino. Ta minimalni par je obakrat dvoizločni in ima (tonemski) naglas na prvem

⁷ Pri transkripciji japonsščine v latinico se uporablja <n> za črko <ン>, ki se redko izgovarja kakor /n/, pogosteje pa nazalno, tako da jezik ostane spodaj, kot <n> v besedi *Anka*.

zlogu. Razlika pa je, da ima *katta* tri more, *kata* pa dve. Slika 12 prikazuje valovne oblike glasu, ki je bil izvorno *katta*, ampak z odrezano tišino za eno moro. Kurosu pravi, da to zveni kot *kata*.

4 Sklep

Razmišljanje, predstavljeno v tem članku, je šele v začetni fazi in izvedena ni bila še nobena obsežna empirična raziskava. Lahko pa domnevamo, da so japonski govorniki občutljivi na trajanje besed, ker ima japonščina tonemski naglas in tudi ker je jezik, v katerem je osnova enota trajanja mora. Če se vrnemo k besedi *Ljubljana*, transkripcija リュブリヤーナ kaže pet mor (リュ|ブ|リヤ|ナ|lja|bə|lja|:|na).⁸ Če upoštevamo opredelitev pojma mora po tradicionalnem sistemu teže (Otake 2015: 493), potem lahko delimo slovensko besedo *Ljubljana* tako: *ljub* (CVC = 2 mori), *lja* (z dolgim samoglasnikom: CVV = 2 mori) in *na* (CV = 1 mora). Ima torej pet mor kakor japonska beseda リュブリヤーナ. Poleg tega lahko tako tudi pojasnim, zakaj je tretji zlog očitno krajši kot prvi (Tabela 1).

Ta ugotovitev potrjuje tudi moja drugo hipotezo oz. subjektivno prepričanje: nekateri teoretično »dolgi« samoglasniki v določenem položaju dejansko ne zvenijo dolgo.⁹ Naj navedem še primer za poimenovanje *Cánkar*, katerega naglašeni zlog mi ne zveni tako dolgo, da bi ga prečrkoval ツァーンカル (pet mor), marveč raje ツァンカル (štiri more). Preliminarna hipoteza je, da »dolgi« samoglasnik ne zveni dolgo za dve mori, če mu sledita <n> in potem še drugi zlog, ki se začne z več kot enim soglasnikom. Tabela 2 in Slika 14 prikazujeta rezultat tonske analize besede *Ljubljánčan*, ki je tudi trizložna in ima naglas na prvem <a> kot *Ljubljána*.

8 Predstavitev z glasbenimi notami je na Sliki 13. Vsaka mora ima šestnajstinko in je brez znaka za jakostni naglas (*ff*)

♩ = 80

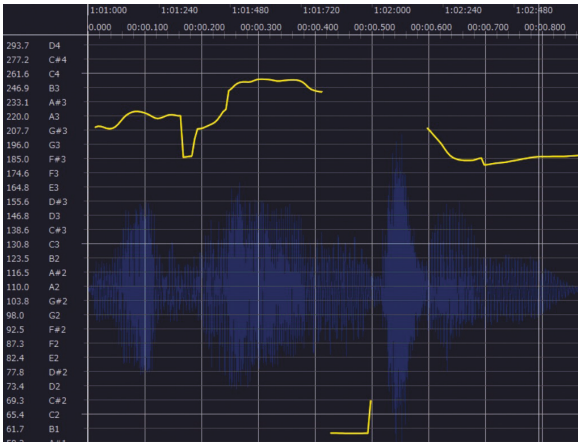

リュ ブ リヤー ナ
ljə bə lja: na

Slika 13: リュブリヤーナ z glasbenimi notami.

9 Predhodne študije slovenskih raziskovalcev so že potrdile, da ni bistvene razlike med »naglašnim kratkim samoglasnikom« in »naglašnim dolgim samoglasnikom« (npr. Tivadar 2004, 2010; Jurgec 2011).

Zlog	Trajanje (v ms)	Položaj (v ms)	Razmerje
<i>ljub</i>	± 240	0–±240	30 %
<i>ljan</i>	± 280	±240–±520	35 %
<i>čan</i>	± 280	±520–±800	30 %

Tabela 2: *Ljubljančan*: ±800 (v ms).Slika 14: Valovna oblika in višine zvoka besede *Ljubljančan*.

S temi rezultati lahko ugotovimo, da ima vsak zlog skoraj enako trajanje, natančneje, ima pravzaprav ritem »valčka«. Če upoštevamo pojem mora, lahko potrdimo tudi, da ima vsak zlog enako moraično strukturo: *ljub* (CVC = 2 mori), *ljan* (CVC = 2 mori), *čan* (CVC = 2 mori). Mimogrede ima transkripcija te besede リュブリヤンチャン tudi šest *mor*: リュ|ブ|リ|ヤ|ン|チャ|ン.

Na podlagi omenjenih premislekov postavljam hipotezo, da v slovenskem knjižnem jeziku obstajajo tri vrste naglašanih samoglasnikov: 1) nujni dolgi samoglasniki, 2) nujni kratki samoglasniki in 3) prilagodljivi samoglasniki.

1) Nujni dolgi samoglasniki so tisti, ki se morajo vedno izgovarjati jasno dolgo (dve mori). Pojavljajo se kot samoglasnik, ki mu sledi naslednji zlog, ki se začne le z enim oz. nobenim soglasnikom (tj. odprti zlog):¹⁰ *Ljubljána*, *pšenica*, *Léa* itn.¹¹ Če izgovorimo ta samoglasnik kratko, bi imeli slovenski govorniki nenavaden občutek.¹²

10 Podobno velja tudi za sestav z *j*-jem, ki deluje kot »mehki znak« (*Velenje*, *Celje*).

11 Doslej sem našel le eno izjemo: *pouk*. <u> se mora izgovoriti izrazito jasno dolgo, verjetno da ne bi zvenel kakor *polk*.

12 Seveda za trditev še ni objektivnega dokaza, vendar je precej jasno, da bi slovensko govoreči imeli nenavaden občutek, če izgovorimo zlog <lja> v besedi *Ljubljana* tako kratko kakor druga zloga, v nasprotju s primerom *Ljubljančan*. S tem se strinjajo že nekateri slovensko govoreči, to hipotezo bi morda lahko potrdili z obsežnejšo anketo. Naj omenim tudi teorijo slovenskega jezikoslovja, da se naglašeni kratki samoglasnik načeloma pojavlja le v zadnjem zlogu (prim. Toporišič 2000: 60–62).

2) Nujni kratki samoglasniki so tisti, ki jih po navadi izgovorimo izključno kratko. Pojavljajo se v zlogu, ki mu sledita <n> in še drugi zlog, ki se začne z več kot enim soglasnikom: *Cánkar, Ljubljánčan, slovénski* itn.

3) Prilagodljivi samoglasniki so tisti, pri katerih je vseeno, ali jih izgovarjamo kratko (ena mora) ali dolgo (dve mori).¹³ Večina samoglasnikov je te vrste, vsi, ki niso v omenjeni prvi in drugi skupini, ne glede na to, ali se označujejo s kratkim ali dolgim znamenjem v slovarju:¹⁴ enozložne besede,¹⁵ *gledališče, Pléčnik* itn.

Kubozono (1998) opozarja, da je bila Trubeckojeva teorija napačno interpretirana v smislu, da vsi jeziki spadajo »izključno« v skupino jezikov, pri katerih je osnovna enota trajanja zlog (angl. *syllable-counting language*), ali med jezike, pri katerih je osnovna enota trajanja mora (angl. *mora-counting language*). Pravzaprav tudi Trubeckoj analizira slovenski jezik z gledišča more, in kot kaže to razmišljanje, drugojezično gledišče prispeva k raziskavam v slovenskem jezikoslovju in lahko celo razširi njegovo raziskovalno področje.¹⁶

Literatura

- JURGEC, Peter, 2011: Slovenščina ima 9 samoglasnikov. *Slavistična revija* LIX/3. 243–268.
- KUBOZONO, Haruo, 1998: On the Universality of Mora and Syllable. *Journal of the Phonetic Society of Japan* II/1. 5–15. https://www.jstage.jst.go.jp/article/onseikenkyu/2/1/2_KJ00007630823/_pdf-char/en
- KUBOZONO, Haruo (ur.), 2015: *Handbook of Japanese phonetics and phonology*. Boston: De Gruyter Mouton.
- KUROSU, Naomi, 1996: 撥音、促音の捉え方とアクセント. *Proceedings of the International Conference on Japanese Language Teaching* IX. 48–57. <https://www.nier.go.jp/saka/pdf/N09014048.pdf>
- LADEFOGED, Peter, 1982 (1975): *A Course in Phonetics*. San Diego, Calif: Harcourt Brace Jovanovich.
- MASUKO, Yukie, 2011: 日本語の母音の音色とフォルマントについての一研究. *Area and Culture Studies* LXXXII. 105–121. http://repository.tufs.ac.jp/bitstream/10108/65714/2/acs082006_ful.pdf
- MORI, Takato, 2015: 音響・調音音声学でのフォルマントによる多言語の母音比較分析. 1–11. https://nagoya.repo.nii.ac.jp/record/19007/files/2015_mori.pdf

13 To hipotezo posredno potrjuje npr. Tivadarjeva raziskava (2004), v kateri avtor strojno meri trajanje naglašanih zlogov pri minimalnih parih s kračino in dolžino, kot je par *sít* in *sít*. Pokaže, da v trajanju zlogov ni značilne razlike. Ob tem avtor opomni celo na primer, »kjer so bili naglašeni samoglasniki izgovarjani ravno obratno, kot je kodificirano« (prav tam: 45). Opozoril bi tudi na dejstvo, da se takšna opozicija kračine in dolžine v heteronimih načeloma pojavlja v zaprtih zlogih, ki sodijo k skupini 3) prilagodljivi samoglasniki.

14 Tudi polglasnik tukaj ne bi bil izključen.

15 Doslej sem našel en tip besed, ki bi lahko bil možna izjema, npr. *Ptuj*. Medtem ko ima diftong v principu dve mori, se menda v tem primeru <u> sam v imenovalniku in tožilniku načeloma izgovarja jasno dolgo (dve mori). V primeru *Ptuj* je mogoče, da se <j> izgovarja kot kratek samoglasnik /i/, torej je dvozložna beseda. V tem primeru ta beseda sodi k skupini 1) nujni dolgi samoglasniki. To je lahko povezano tudi z dejstvom, da se ta beseda začne s soglasniškim sklopom ali da je bila beseda v preteklosti *Ptūjъ* /ptu:ji/ (Toporišič 2000: 758). To je vprašanje za naslednje raziskave.

Enozložne besede so že po svoji naravi dovzetne za zvoke pred in za njimi, zato se ne zdijo primerno gradivo za analizo o trajanju samoglasnikov. Na trajanje besed vpliva še položaj v stavku in kontekst upovedovanja ter tudi besedna vrsta (glagol, samostalnik itn.).

16 Idejo za ta članek sem dobil ob jezikovnih pogovorih s Slovenci. Zahvaljujem se še posebej Roku Dovjaku, ki mi je posredoval osnovno vedenje o slovenskem jezikoslovju, zgodovinskih razpravah in ustreznih predhodnih raziskavah.

- OTAKE, Takashi, 2015: Mora and mora timing. Haruo Kubozono (ur.): *Handbook of Japanese phonetics and phonology*. Boston: De Gruyter Mouton. 493–525.
- TIVADAR, Hotimir, 2004: Fonetično-fonološke lastnosti samoglasnikov v sodobnem knjižnem jeziku. *Slavistična revija* LII. 31–48.
- TIVADAR, Hotimir, 2010: Normativni vidik slovenščine v 3. tisočletju – knjižna slovenščina med realnostjo in idealnostjo. *Slavistična revija* LVIII/1. 105–116.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- TRUBETZKOY, N. S., 1939: *Grundzüge der Phonologie*. Prag.
- TRUBETZKOY, N. S., 1969: *Principles of Phonology*. Berkeley: University of California Press.
- VANCE, Timothy. J., 2008. *The Sounds of Japanese*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WAKIDA, Yoshiyuki, 2019: 東京出身者の母音フォルマントの世代間比較. *TULIP* XLI. 329–340.
<https://repository.dl.itc.u-tokyo.ac.jp/record/53477/files/ggr041018.pdf>